

Osobowościowe uwarunkowania postaw wobec kary śmierci

Mirosława Czerniawska

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania

e-mail: m.czerniawska@pb.edu.pl

Streszczenie

W niniejszym badaniu określono postawy wobec kary śmierci. Założono, że są one uwarunkowane cechami osobowości. Badanie przeprowadzono wśród studentów (325 osób), stosując Inwentarz Osobowości NEO-FFI (Costa i McCrae). W diagnozie postaw posłużono się narzędziem własnej konstrukcji. Uzyskane wyniki badań pozwoliły stwierdzić, że kara śmierci za ciężkie przewinienia akceptowana była przez studentów uzyskujących wyższe wskaźniki sumienności. Wyższymi wskaźnikami otwartości na doświadczenie i ugodowości cechowali się z kolei studenci opowiadający się przeciw jej stosowaniu. Ekstrawersja i neurotyczność okazały się cechami osobowości nie różnicującymi postaw odnośnie do kary śmierci.

Słowa kluczowe

postawy, kara śmierci, cechy osobowości, Wielka Piątka

DOI: 10.24427/az-2025-0013

Wstęp

Zgodnie z wynikami Ogólnopolskich Badań Wiktyimizacyjnych z 2020 roku (Tragarz, 2021), 43% Polaków chce wprowadzenia kary śmierci, a 21% za dobry pomysł uznaje karę chłosty. Przeciw karze śmierci opowiedziało się 41% osób, zaś przeciw karze chłosty – 67%. Z kolei 81% respondentów akceptuje karę dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia. Informacje te pozwalają zdiagnozować postawy społeczeństwa wobec kary śmierci, ale nie wyjaśniają przyczyn ich zróżnicowania. W niniejszym artykule podjęto próbę odpowiedzi na

pytanie, czy źródeł poglądów w tej ważnej kwestii można doszukiwać się w osobowości. Rozpatrzono cechy ujęte w tzw. Wielkiej Piątce, tj. ekstrawersję, neurotyzm, sumienność, ugodowość i otwartość na doświadczenie. Zdiagnozowano je za pomocą Inwentarza Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae [Zawadzki i in., 1998]. Celem badań było ustalenie, czy zróżnicowanie natężenia wskazanych cech wiąże się z odmiennymi postawami (aprobata – dezaprobata) wobec kary śmierci.

Postawy wobec kary śmierci są związane z przekonaniem odnośnie do tego, jaką potencjalną funkcję ona pełni. Z jednej strony zwraca się uwagę, że tego rodzaju sankcja może odstraszać, a tym samym zapobiegać pojawieniu się krańcowo okrutnych przestępstw w przyszłości. Z drugiej strony podkreśla się jej odwetowy charakter i traktuje jako zemstę za popełnione czyny. W tym przypadku aktywowany jest kontekst moralny: kary powinny być współmierne do popełnionego przestępstwa i odzwierciedlać sprawiedliwość w myśl zasady „oko za oko”. Sidanius i współautorzy [2006] wskazują, że oba rodzaje przekonań nie wykluczają się wzajemnie i odnoszą do legitymizacji specyficznej ideologii, w świetle której usprawiedliwane są poglądy na temat nierówności społecznych. W społeczeństwach o strukturze hierarchicznej kara śmierci jest częściej stosowana wobec przedstawicieli grup „gorszych”, cechujących się niskim statusem społecznym, niż w stosunku do członków grup dominujących. Jednocześnie wyraźniej opowiadają się za nią ci, którzy zajmują wyższe pozycje społeczne i są zainteresowani utrzymaniem dotychczasowej struktury. Tego rodzaju zależności analizowane są również w publikacjach Snortuma i Asheara [1972] oraz Sossa i współautorów [2003].

1. Wielka Piątka – charakterystyka cech osobowości

Zgodnie z założeniami teorii Costy i McCrae [Pervin, 2002], podstawowe cechy osobowości – ekstrawersja, neurotyzm, sumienność, ugodowość i otwartość na doświadczenie – warunkują istnienie indywidualnych różnic między ludźmi. Cechy te są w dużym stopniu uwarunkowane biologicznie (w znacznym zakresie dziedziczone), relatywnie niezmiennie (stabilne w ciągu życia) i uniwersalne (podobne cechy występują w różnych kulturach i językach). Wywierają przemożny wpływ na życie człowieka, ukierunkowując spostrzeganie, myślenie, odczuwanie i zachowanie. Ze względu na fakt, że ten model teoretyczny wykorzystany zostanie w badaniach własnych, przedstawiono krótką charakterystykę pięciu cech osobowości [Zawadzki i in., 1998; McCrae i Costa, 1999, 2013; McCrae, 2009; Czerniawska i Dolata, 2006].

Osoby osiągające wysokie wyniki w ekstrawersji opisywane są jako towarzyskie, skłonne do zabawy, serdeczne, rozmowne, aktywne, poszukujące podniet i sty-

mulacji. Ujawniają w dużym natężeniu pozytywne emocje: radość, serdeczność, poczucie szczęścia, pogodny nastrój i optymizm życiowy. Z drugiej jednak strony, cechują się asertywnością, skłonnością do dominacji i przywództwa.

Osoby neurotyczne są emocjonalnie nieprzystosowane, nie zrównoważone, doświadczać negatywnych emocji, takich jak: lęk, zmieszanie, niezadowolenie, smutek, poczucie winy, bezradność (depresyjność), irytacja, gniew i agresywna wrogość. Cechują się irracjonalnością, źle kontrolują popędy (impulsywne), mają obniżone poczucie własnej wartości i bezpieczeństwa oraz przejawiają trudności w adaptacji do środowiska i w zmaganiu się ze stresem.

Osoby z wysoką sumiennością charakteryzują się rozważą, skrupulatnością, dokładnością, punktualnością, rzetelnością, odpowiedzialnością, zdyscyplinowaniem i zorganizowaniem. Z jednej strony wykazują silną wolę i są motywowane do działania, wytrwale realizują cele, ujawniają wysoką potrzebę osiągnięć i sukcesu (duże zaangażowanie w pracę), z drugiej – minimalizują hedonistyczne nastawienie do życia i skutecznie ograniczają impulsywne zachowania. Duże natężenie tej cechy wiąże się z pracoholizmem, kompulsywną skłonnością do utrzymania porządku i uciążliwym dla otoczenia perfekcjonizmem. Osoby sumienne kierują się własnymi zasadami, np. moralnymi, krytycznie oceniają ludzi i przejawiają mniejszą skłonność do wieloaspektowej analizy problemów społecznych.

Ugodowość jest wymiarem opisującym nastawienie do innych ludzi. Osoby, które uzyskują wysokie wyniki w ugodowości mają tendencję do bycia „dobrym”, usłusznym, sympatycznym, delikatnym, łagodnym, skromnym, prostolinijnym, skłonny do ustępstw (powściąganie agresji, wrogości, mściwości i podejrzliwości, tendencja, by „wybaczać i zapomnieć”) i współpracy (nastawienie kooperacyjne). Cechują się zaufaniem wobec ludzi (wiarą w uczciwość intencji), wrażliwością i tolerancją, dbałością o ich interesy i nastawieniem altruistycznym. Przekonani są ponadto, że inni mają podobne postawy do nich.

Osoby uzyskujące wysokie wskaźniki w wymiarze otwartość na doświadczenie skłonne są do kwestionowania autorytetów i niezależności sądów. Są niekonwencjonalne w zachowaniach, nonkonserwatywne w poglądach oraz nastawione na odkrywanie nowych politycznych, społecznych oraz etycznych idei. Cechują się kreatywnością i ciekawością poznawczą w stosunku do siebie i otaczającego świata, która przejawia się w aktywnym poszukiwaniu bodźców i w dużej tolerancji nowości. W skład charakterystyki tego wymiaru osobowości wchodzi: otwartość umysłowa, twórcza wyobraźnia, wrażliwość zmysłowa i estetyczna, zainteresowanie sztuką, światem idei (filozofią) i światem wartości (odwrotnie niż w przypadku osób dogmatycznych są gotowi do analizy wartości społecznych, politycznych i religijnych).

2. Wielka Piątka a postawy wobec kary śmierci – przegląd badań

Clark i współautorzy [2007] wykazali, że jedna z cech wchodzących w skład Wielkiej Piątki – ekstrawersja – jest istotnym wyróżnikiem funkcjonowania osób pretendujących do zasiadania na ławie przysięgłych. Okazało się, że wysokie natężenie tej cechy związane jest z wydawaniem wyroków uniewinniających, zwłaszcza w sprawach karnych. Ekstrawertycy częściej wybierani byli na przewodniczącego ławy przysięgłych. To z kolei skutkowało dłuższymi obradami i silniejszym postrzeżanym wpływem przewodniczącego na werdykt w sprawach karnych. Innej analizy cech osobowości przysięgłych (w tym cech wchodzących w skład Wielkiej Piątki) wyrokujących o karze śmierci dokonali Stroud i współautorzy [2014]. Zwrócili oni uwagę na fakt, że ekstrawertycy dążą do doznania pozytywnej energii, a to jest w konflikcie z wydawaniem skazujących wyroków. Ich zdaniem połączenie sumienności i otwartości na doświadczenie przyczynia się do skrupulatności, która leży u podstaw zobiektywizowania wydawanych sądów.

Wyniki badań nad związkiem cech osobowości ujętych w Wielkiej Piątce a postawami wobec kary śmierci nie są spójne. W latach 80. McKelvie i Daoussis [McKelvie, 1983, McKelvie i Daoussis, 1982] stwierdzili, że ekstrawertycy częściej opowiadają się za karą śmierci za ciężkie przewinienia. Robbers [2006] wykazała, że ekstrawersja i neurotyzm są predyktorami postaw, zgodnie z którymi powinna być stosowana kara śmierci i efekt ten ujawnił się zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. Sumienność była również związana z takimi postawami. Otwartość na doświadczenie i ugodowość pozwalały przewidzieć słabszą akceptację kary śmierci. Niemniej jednak analiza zmiennej płci ujawniła, że tylko u mężczyzn (ale już nie u kobiet) otwartość na doświadczenie jest predyktorem postaw przeciw karze śmierci. Odwrotnie było w przypadku sumienności.

Lester i Maggioncalda-Aretz [1997] stwierdzili, że zwolennicy kary śmierci (i innych srogich kar) uzyskiwali niższe wskaźniki w otwartości na doświadczenie, ale wyższe w ekstrawersji i sumienności. Autorzy podkreślają, że osoby sumienne cenią uporządkowane i konwencjonalne społeczeństwo i w związku z tym przejawiają wyższą punitywność. Kandola i Egan [2014] dowiedli z kolei, że wysoka ekstrawersja i sumienność, niska otwartość na doświadczenie i niska stabilność emocjonalna (wysoki neurotyzm) pozwalają znacząco przewidzieć poparcie dla stosowania kary śmierci (w analizie wieloczynnikowej wszystkie konstrukty z wyjątkiem stabilności emocjonalnej pozostały niezależnymi predyktorami poparcia dla kary śmierci). Jednocześnie autorzy wskazują, że znaczenie mają przede wszystkim te cechy osobowości, które wiążą się z pravicowym autorytaryzmem. Relacje między Wielką Piątką a postawami wobec kar (np. odstraszenie, odosobnienie, moralne zadośćuczynienie, ubezwłasnowolnienie i rehabilitacja) badane były przez Colèmont

i współpracowników [2011]. Stwierdzili oni, że mediatorem tych związków są postawy prawicowe, tj. prawicowy autorytaryzm i orientacja na dominację społeczną. Akceptacja silnych kar jest więc – ich zdaniem – pochodną tych postaw i cech osobowości ujętych w Wielkiej Piątce.

Na bardziej złożone uwarunkowania postaw wobec kar śmierci wskazali Klama i Egan [2011]. Włączyli oni, obok cech Wielkiej Piątki, takie zmienne jak: poczucie kontroli, zdrowie psychiczne i poczucie zagrożenia przestępczością. Stwierdzono, że postawy wobec kar związane są z ostatnią z wymienionych zmiennych. Stosując model równań strukturalnych autorzy wykazali, że poczucie zagrożenia przestępczością uwarunkowane jest pewnymi właściwościami indywidualnymi: wyższym neurotyzmem, słabszym zdrowiem psychicznym, niższym poczuciem kontroli, niższą ekstrawersją i sumiennością. Kiedy jednak analizowano oddzielnie cechę sumienności, to okazało się, że ma ona wpływ na poczucie zagrożenia przestępczością. To z kolei skutkuje akceptacją silnych kar.

Objęte analizą wyniki potwierdzają rolę cech osobowości ujętych w Wielkiej Piątce w kształtowaniu postaw wobec kary śmierci. Nie zawsze jednak prowadzą do spójnych wniosków. Niejednoznaczność oraz złożoność tych związków skłania do przeprowadzenia dalszych badań.

3. Problem badawczy i hipotezy

W prezentowanym badaniu własnym diagnozowano stosunek do kary śmierci w grupie młodzieży studiującej. Zwrócono uwagę na znaczenie cech osobowościowych ujętych w Wielkiej Piątce. Uwzględniając przedstawioną powyżej charakterystykę tych cech oraz wyniki badań uzyskanych przez innych autorów założono, że:

1. przeciwnicy kary śmierci nawet za najcięższe przewinienia rekrutują się ze studentów cechujących się wyższymi wskaźnikami ugodowości i otwartości na doświadczenie (hipoteza 1). U osób ugodowych jest bardziej prawdopodobne porzucenie egocentrycznej perspektywy i ograniczenie antagonizmu. Wysokie wskaźniki tej cechy wiążą się z poglądami egalitarystycznymi, zaufaniem do innych ludzi (wiera w dobroć człowieka), tolerancją wobec nich, nastawieniem prospołecznym i skłonnością, „by wybaczyć i zapomnieć”. Osoby otwarte na doświadczenie charakteryzują się otwartością systemu przekonań, niezależnością sądów i ogólną plastycznością umysłu. Cecha ta koreluje negatywnie z konserwatyzmem i autorytaryzmem [Peterson i in., 1997], które wiążą się z akceptacją kary śmierci [Stack, 2003]. Osoby takie są skłonne do wnikliwej analizy wartości społecznych, politycznych i religijnych oraz nastawione na odkrywanie nowych

idei (co jest przeciwieństwem dogmatyzmu). Ugodowość i otwartość na doświadczenie odnoszą się do opisu różnych aspektów funkcjonowania człowieka. W przypadku pierwszej cechy są to relacje interpersonalne w wymiarze współczucie-wrogość, w przypadku drugiej – szukanie nowych doświadczeń dla nich samych. Niemniej jednak istnieją przesłanki teoretyczne i empiryczne Stack [2003], by przypuszczać, iż determinują one negatywne postawy wobec kary śmierci;

2. zwolennicy kary śmierci za najcięższe przewinienia rekrutują się ze studentów uzyskujących wyższe wskaźniki ekstrawersji, sumienności i neurotyzmu (hipoteza 2). Zgodnie z zaprezentowanym powyżej przeglądem badań innych autorów, za karą śmierci opowiadają się osoby zorientowane na dominację społeczną i charakteryzujące się zamkniętym, sztywnym systemem przekonań [Mitchell i Sidanius, 1993; Sidanius i in. 2006]. Należy zauważyć, że ekstrawertycy – oprócz licznych zalet towarzyskich – skłonni są do asertywności, dominacji, przywództwa i podporządkowania innych. Ludzie sumienni z kolei – oprócz silnego zaangażowania w pracę – cechować się mogą swoistego rodzaju sztywnością. Wynika ona z przywiązania do własnych, niepodważalnych zasad (na przykład „oko za oko”), perfekcyjności, przyjęcia wysokich standardów wykonania działań własnych i innych ludzi oraz ograniczoną umiejętnością przyjmowania cudzej perspektywy (wysoka koncentracja na własnych osiągnięciach). Skoncentrowani na sobie są również neurotycy. Cecha ta wiąże się ponadto z ogólnie złą kondycją psychiczną – lękiem, gniewem, nieufnością, negatywizmem, agresywną wrogością i obniżonym poczuciem bezpieczeństwa, które – jak wskazali Klama i Egan [2011] – potęgują poczucie zagrożenia przestępczością. To z kolei wpływa na preferencje silnych kar. Ekstrawersja, sumienność i neurotyzm okazały się predyktorami postaw „za karą śmierci” w badaniach Robbers [2006]. Należy jednak zauważyć, że zwłaszcza w przypadku pierwszej z wymienionych cech uzyskane przez różnych autorów wyniki prowadzą do przeciwstawnych wniosków [Robbers, 2006; Clark i in., 2007; Klama i Egan, 2011].

4. Metodyka badań

Osoby badane. W badaniach wzięło udział 325 osób: około 50% uczestników było studentami pedagogiki, około 50% – studentami zarządzania. Wiek badanych mieścił się w przedziale 20-24 lata. W obu grupach stwierdzono analogiczną proporcję płci: na wskazanych kierunkach studiów zarejestrowano przewagę liczbową kobiet. Badanie miało charakter anonimowy.

Procedura badawcza. Stosunek do kary śmierci diagnozowano za pomocą pary twierdzeń, które odzwierciedlały opozycyjne poglądy.

POSTAWA A: W obecnym zdemoralizowanym świecie powinna być stosowana kara śmierci za ciężkie przewinienia. Tylko tak można powstrzymać ludzi przed dalszym rozkładem moralnym.

POSTAWA B: Kara śmierci powinna być bezwzględnie zniesiona – jest przejawem braku humanitaryzmu.

Zadaniem osób badanych była ocena tych poglądów i wybór jednej z dwóch opcji, tej, która w większym stopniu odzwierciedla przekonania jednostki odnośnie do analizowanego problemu.

Cechy osobowości diagnozowano przy użyciu Inwentarza Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Wskaźniki każdej z pięciu cech – ekstrawersji, neurotyzmu, sumienności, ugodowości i otwartości na doświadczenie – zawierają się w przedziale od 0 do 48, przy czym 0 świadczy o minimalnym natężeniu cechy, zaś 48 – o maksymalnym natężeniu cechy [Zawadzki i in., 1998].

5. Wyniki badań

Analiza wskaźników postaw wykazała, że 54,1% studentów (176 osób) opowiadała „za” stosowaniem kary śmierci, zaś 45,9% studentów (149 osób) – „przeciw”. Ci ostatni uważali ją za przejaw dehumanizacji, nawet jeżeli odnosi się ona do ciężkich przewinień. W niniejszym badaniu testowano hipotezy na temat osobowościowych uwarunkowań tej postawy. Stosowne wskaźniki oraz wyniki analizy statystycznej zamieszczone zostały w tabeli 1.

Tab. 1. Cechy osobowości a postawy wobec kary śmierci

Cechy osobowości	Postawa A		Postawa B		Wyniki analizy statystycznej	
ekstrawersja	x=29,27	s=6,54	x=29,44	s=5,88	t=0,26	n.i.
neurotyzm	x=24,23	s=7,86	x=23,82	s=8,61	t=0,44	n.i.
sumienność	x=32,46	s=7,67	x=31,08	s=5,96	t=1,78	p=0,076
ugodowość	x=29,85	s=5,32	x=31,12	s=5,92	t=2,04	p=0,042
otwartość na doświadczenie	x=27,39	s=5,86	x=29,15	s=6,14	t=2,64	p=0,009

POSTAWA A: W obecnym zdemoralizowanym świecie powinna być stosowana kara śmierci za ciężkie przewinienia. Tylko tak można powstrzymać ludzi przed dalszym rozkładem moralnym.

POSTAWA B: Kara śmierci powinna być bezwzględnie zniesiona – jest przejawem braku humanitaryzmu.

x – średnia arytmetyczna natężenia poszczególnych cech osobowości przy postawie A i B

s – odchylenie standardowe

t – wynik testu t Studenta

p – poziom istotności statystycznej

n.i. – wynik nieistotny statystycznie

Źródło: badania własne.

Uzyskane wyniki badań pozwalają na przyjęcie założeń zwerbalizowanych w hipotezie 1: studenci opowiadający się przeciw stosowaniu kary śmierci (postawa B) cechowali się wyższymi wskaźnikami ugodowości oraz otwartości na doświadczenie i różnice te były istotne statystycznie ($p=0,042$ i $p=0,009$). Ustosunkowując się do hipotezy 2 należy wskazać, że wyższe wskaźniki sumienności odnotowano wśród studentów akceptujących karę śmierci w przypadku ciężkich przewinień (postawa A), chociaż różnice stwierdzono na poziomie tendencji ($p=0,076$). Nie zaobserwowano natomiast różnic w ekstrawersji i neurotyzmu w zależności od wyboru opcji postawy. Odnośnie do tych cech nie potwierdziła się zatem hipoteza 2.

6. Podsumowanie i dyskusja wyników

Postawy wobec do kary śmierci są determinowane wieloma czynnikami. Jednym z nich jest poczucie zagrożenia przestępczością. Nie musi ono odzwierciedlać w pełni kryminalnych statystyk, jako że „poczucie” jest stanem subiektywnym, warunkowanym osobistymi przekonaniem. Tego typu przekonania mogą mieć swój ideologiczny rodowód. Za dopuszczalnością tej kary opowiadają się częściej osoby cechujące się poglądami konserwatywnymi w sferze polityki, a zwłaszcza przedstawiciele partii prawicowych. Poglądy te są z kolei związane z tym, jak człowiek nauczył się spostrzegać samego siebie i innych ludzi, tj. z przekonaniem na temat ludzkiej natury. Konserwatyści uważają, że człowiek jest z natury zły i przekonanie to koreluje z preferencją władzy opartej na karze, brakiem empatii i restryktywną dyscypliną (Tomkins, Izard, za: Шестопал, 2007). Poglądy konserwatywne harmonizują ze szczególnymi właściwościami osobowości, na przykład z orientacją na dominację społeczną, dogmatyzmem czy autorytaryzmem, i współwystępują z postawami aprobującymi stosowanie kary śmierci za szczególnie okrutne przestępstwa.

W prezentowanym badaniu własnym skoncentrowano się nie na pojedynczych cechach, lecz na czynnikach podstawowych, stanowiących najwyższy poziom osobowościowej hierarchii. I tak, otwartość na doświadczenie odnosi się do różnicowania ludzi w wymiarze: kreatywność, intelektualizm, refleksyjność – konserwatyizm, umysł zamknięty. Jest ona głównym predyktorem inteligencji społecznej i umożliwia przyjęcie różnych perspektyw i punktów widzenia w analizie konfliktowych sytuacji [Shafer, 1999]. Sprzyja kształtowaniu poglądów nonkonserwatywnych, racjonalnych, autonomicznych, pozbawionych wrogości, skłaniających do negocjacji i kompromisu. W świetle uzyskanych wyników badań należy stwierdzić, że ludzie o takiej charakterystyce osobowościowej opowiadają się przeciw stosowaniu kary śmierci nawet wobec tych, którzy popełniają najcięższe przestępstwa.

Ugodowość ma znaczenie w kształtowaniu postaw i inicjacji zachowań rozpatrywanych według kryterium moralności. Ugodowi to ci, którzy wychodzą poza egocentryczną perspektywę w interpretacji zjawisk społecznych i są skłonni działać na korzyść innych, dążą do kształtowania dojrzałych relacji międzyludzkich, przejawiają tolerancję, wyrażają pozytywne oceny, sympatię do otoczenia społecznego i wierzą w dobroć człowieka. Łatwiej radzą sobie z negatywnymi emocjami (powściąganie agresji, wrogości, mściwości i podejrzliwości), co sprzyja bardziej obiektywnemu rozważaniu konsekwencji czynów. Pojawia się jednak pytanie, czy tego rodzaju nastawienia odnoszą się również do ich sprawców okrutnych przestępstw? Analiza uzyskanych danych empirycznych pozwala sformułować odpowiedź potwierdzającą. Ma ona postać: „przeciw karze śmierci”.

Sumienność jest cechą ukierunkowującą aktywność zawodową jednostki, zorganizowanie, upór i motywację w dążeniu do celu. Z sumienności wynika skłonność jednostki do respektowania zasad. Zasady te nie odnoszą się jednak do prospołeczności: ważniejsze bowiem niż dobro innych ludzi jest zaangażowanie w pracę, „żelazna” wola i uczciwe wywiązywanie się z obowiązków. W przypadku osób o wysokim natężeniu tej cechy bardziej prawdopodobne staje się przekonanie o absolutnych, niepodważalnych i niezmiennych kryteriach odróżniania dobra od zła, niż przekonanie, że ocena wielu zachowań zależy od okoliczności. Bardziej prawdopodobna staje się też – jak wykazano w relacjonowanych badaniach – aktywizacja zasady „oko za oko” i aprobata zmian w prawodawstwie, mających na celu przywrócenie kary śmierci.

Akceptacja kary śmierci wiąże się ze skłonnością do dominacji i dążeniem do zajmowania wyższych pozycji społecznych. Właściwości takie ujawniają ekstrawertycy. Niemniej jednak, w omawianym badaniu odnotowano zbliżone wskaźniki ekstrawersji wśród studentów różniących się wyborem opcji postawy. Jak można zinterpretować te wyniki? Ekstrawertycy – oprócz asertywności, skłonności do dominacji i przywództwa – cechują się także pozytywnym nastawieniem do ludzi, pozytywną emocjonalnością oraz kreatywnym, wielowymiarowym sposobem myślenia. Sprzyja to eliminacji wrogości i sztywności systemu przekonań. Cecha ta odnosi się zasadniczo do jakości oraz intensywności interakcji międzyludzkich i – jak się okazało – jest „neutralna” względem postaw wobec kary śmierci.

Akceptacja kary śmierci może być stymulowana poczuciem zagrożenia. W związku z powyższym za jej dopuszczalnością powinny opowiadać się osoby neurotyczne, które są mniej stabilne emocjonalnie, doświadczają negatywnych emocji (w tym poczucia zagrożenia) i akceptują bardziej konserwatywne zasady funkcjonowania (takie, które ułatwiają redukcję napięcia). Analiza wyników niniejszych badań wskazała jednak, że cecha ta nie różnicuje postaw odnośnie do kary śmierci.

Należy zauważyć, że uzyskane wyniki są tylko w pewnym stopniu zgodne z wynikami badań innych autorów (por. część teoretyczna artykułu). Kompatybilne są wyniki odnoszące się do sumienności i otwartości na doświadczenie. Ekstrawersja i neurotyzm – wbrew oczekiwaniom i informacjom zawartym w literaturze – nie wiązały się z postawami wobec kary śmierci. Ugodowość z kolei okazała się predyktorem postaw „przeciw” karze śmierci. Nie stwierdzono takiej zależności w innych badaniach, ale ma ona – zdaniem autorki artykułu – uzasadnienie teoretyczne.

Na ile uzasadnione jest rozważanie stosunku do kary śmierci w kontekście czynników Wielkiej Piątki? Należy podkreślić, że jest to model uwzględniający cechy ogólne, będące efektem agregacji dużej liczby cech szczegółowych. Cechy szczegółowe – na przykład makiawelizm czy empatia – wiązać się mogą ze wzrostem predyktywności i przyczynić się do redukcji błędu w przewidywaniu postaw wobec kary śmierci. Analizie takich zależności poświęcony został drugi artykuł opublikowany w numerze 8(3) 2024 Akademii Zarządzania.

ORCID iD

Mirosława Czerniawska: <https://orcid.org/0000-0001-7311-5915>

Literatura

1. Clark J., Boccaccini M.T., Caillouet B., Chaplin W.F. (2007), *Five Factor Model personality traits, jury selection, and case outcomes in criminal and civil cases*, Criminal Justice & Behavior, 34 (5), pp. 641-660.
2. Colèmont A., Hiel A.V., Cornelis I. (2011), *Five-Factor Model personality dimensions and right-wing attitudes: Psychological bases of punitive attitudes?*, Personality and Individual Differences, 50 (4), pp. 486-491.
3. Czerniawska M., Dolata E. (2006), *Systemy wartości w kontekście zmiennych osobowościowych*, Psychologia Rozwojowa, 11 (4), s. 103-114.
4. Feldman S., Stenner K. (1997), *Perceived threat and authoritarianism*, Political Psychology, 18 (4), pp. 741-770.
5. Kandola S.S., Egan V. (2014), *Individual differences underlying attitudes to the death penalty*, Personality & Individual Differences, 66, pp. 48-53.
6. Klama E.K., Egan V. (2011). *The Big-Five, sense of control, mental health, and fear of crime as contributory factors to attitudes towards punishment*, Personality and Individual Differences, 51 (5), pp. 613-617.
7. Lester D., Maggioncalda-Aretz M. (1997), *Adolescents' attitudes toward the death penalty*, Adolescence, 32, (126), pp. 447-449.

8. McCrae R.R. (2009), *The five-factor model of personality traits: Consensus and controversy*, in: Corr P., Matthews G. (Eds.), *The Cambridge handbook of personality psychology*, Cambridge University Press, Cambridge, pp.148–161.
9. McCrae R.R., Costa P.T. Jr. (1999), *A five-factor theory of personality*, in: Pervin L.A., Oliver P. (Eds.), *Handbook of Personality Theory and Research*, Guilford Press, New York, pp. 139-153.
10. McCrae R.R., Costa P.T. Jr. (2013), *Introduction to the empirical and theoretical status of the five-factor model of personality traits*, in: Widiger T.A., Costa P.T. Jr. (Eds.), *Personality disorders and the five-factor model of personality*, American Psychological Association, Washington, DC, pp. 15–27.
11. McKelvie S.J (1983), *Personality and belief in capital punishment: A replication and extension*, *Personality and Individual Differences*, 4 (2), pp. 217-218.
12. McKelvie S.J., Daoussis L. (1982), *Extraversion and attitude towards capital punishment*, *Personality and Individual Differences*, 3 (3), pp. 341-342.
13. Mitchell M., Sidanius J. (1993), *Group status and ideological asymmetry: The case of capital punishment, political conservatism and social dominance orientation*, *National Journal of Sociology*, 7 (2), pp. 69-93.
14. Pervin L.A. (2002), *Psychologia osobowości*, GWP, Gdańsk.
15. Peterson B.E., Smirles K.A., Wentworth P.A. (1997), *Generativity and authoritarianism: Implications for personality, political involvement, and parenting*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (5), pp. 1202-1216.
16. Robbers M. (2006), *Tough-mindedness and fair play: Personality traits as predictors of attitudes toward the death penalty - an exploratory gendered study*, *Punishment & Society*, 8 (2), pp. 203-222.
17. Shafer A.B. (1999), *Relation of big five and factor V subcomponents to social intelligence*, *European Journal of Personality*, 13 (3), pp. 225-240.
18. Sidanius J., Mitchell M., Haley H., Navarrete C.D. (2006), *Support for harsh criminal sanctions and criminal justice beliefs: A social dominance perspective*, *Social Justice Research*, 19 (4), pp. 433-449.
19. Snortum J.R., Ashear V.H. (1972), *Prejudice, punitiveness, and personality*, *Journal of Personality Assessment*, 36 (3), pp. 291-296.
20. Soss J., Langbein L., Metelko A.R. (2003), *Why do white Americans support the death penalty?*, *Journal of Politics*, 65 (2), pp. 397-421.
21. Stack S. (2003), *Authoritarianism and support for the death penalty: A multivariate analysis*, *Sociological Focus*, 36 (4), pp. 333-352.
22. Stroud C.H., Cramer R.J., Rowland S., Mille R.S. (2014), *A trait–affect model of understanding perceptions of expert witness testimony*, *Psychiatry, Psychology and Law*, 21 (3), pp. 333-350.
23. Tragarz K., Sondaż: 43 proc. Polaków "za" karą śmierci, niemal co piąty chce kary chłosty <https://noizz.pl/spoleczenstwo/43-proc-polakow-za-kara-smierci-co-piatty-chce-kary-chlosty/f8kt9e8> [6.09.2024].

24. Zawadzki B., Strelau J., Szczepaniak P., Śliwińska M. (1998), *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa.
25. Шестопа́л Е.В. (2007), *Политическая психология*, Аспект Пресс, М. 2007.

Personality based conditionings of attitudes toward capital punishment

Abstract

In this research attitudes toward capital punishment were measured. It was assumed that these attitudes depend on personality traits. The study group consisted of 325 students. The Personality Inventory NEO-FFI (Costa and McCrae) was used. To study attitudes a special tool was constructed by authors. The results of the research show that capital punishment for a serious offense was accepted by students having high conscientiousness indices. Students having high openness to experience and agreeableness indices were against it. Extraversion and neuroticism appeared not to differentiate attitudes toward capital punishment.

Key words

attitudes, capital punishment, personality traits, Big Five